

הרטוריקה הריגושת של פרשני כדורגל בישראל

אורלי קיים, חיים קאופמן

תקציר

אריסטו מגדיר את הרטוריקה כאומנות החקירה של אמצעי השכנוע שניתן להשתמש בהם בנסיבות מנסיבות שונות. קיימים שלושה סוגים של טיעונים: טיעונים שמקורם באישיותו של הנואם (Ethos), טיעונים שכליים (Logos), וטיעונים רגשיים (Pathos). מחקר זה עוסק בטיעונים ריגושיים, שנועדו לעורר אצל המאזין מצב-רוח מסוים, שיביא לידי הסכמה באמצעות דרכים הפונות אל הרגש, ומטרתו היא לעמוד על האמצעים הרטוריים הריגושיים המשמשים בלשונם של פרשני הכדורגל במאמרים המופיעים בעיתונות הכתובה. הדיון יתרכז במחונתם, חתנהגותם ומעמדם כאמצעי שכנוע בטקסט. נבדקו אמצעי השכנוע הריגושיים הכולטים ביותר ב-13 מאמרים שונים, שהתפרסמו בפרק זמן קצר (חורף 2002), ושעסקו בשני נושאים בלבד: מכבי חיפה בגביע אירופה לאלופות ונבחרת ישראל במשחקה נגד מלטה. הבחירה הייתה בארבעה פרשני כדורגל, המייצגים את שלושת העיתונים המרכזיים במדינת ישראל. מן המחקר עולה כי בלשונם של פרשני הכדורגל בולט במיוחד השימוש במישלב לשוני נמוך אך עם זאת לשונם אינה חפה משימוש בלשון גבוהה. אמצעי ייחודי ללשונם הוא השיילוב בין מילים ממישלב לשוני גבוה לצד מילים ממישלב לשוני נמוך באותו משפט או באותה מסקה. שילוב זה נובע, כפי הנראה, מן הרצון לכתוב ולהתבטא כבר-סמכא, אמין ומקצועי, ועם זאת למנות אל קהל הקוראים "בגובה העיניים". הפרשנים משתמשים בלשון פיגוראטיבית כשהשימוש במטאפורה הוא האמצעי הפיגורטיבי הכולט. דרך השימוש באמצעי זה אינה שונה מזו שנעשית בו בדרך כלל, וקשה להצביע על שוני בשימוש באמצעי זה בקרב פרשני הכדורגל. מרכיב נוסף בלשונם של הפרשנים הוא השימוש במגבירים, כשהמגבירים לשם הפלגה מרובים באופן משמעותי מהמגבירים לשם יתרון. ניתן ליחס תופעה זו לכתיבה חריגושת המאפיינת את לשונם של פרשני הכדורגל באופן כללי. כמעט ולא נמצא שימוש בקבוצת המגבירים לשם הנמכה ונראה כי הסיבה לכך היא השימוש באלו האחרונים אופייני בעיקר למישלב החגות ולכתיבה אקדמית ה"החירה" ולא ללשון ה"אגרסיבית" ותבוטה יותר של פרשני הכדורגל. פרשני הכדורגל מרבים להשתמש בקלישאות שרובן ביטויים שבלוניים מתחומים שונים, המופיעים על פי רוב כקלישאות זוגיות, הבנויות מנוסחה קבועה: שם עצם + שם תואר. קלישאות רבות הן ביטויים ספורטיביים משדה המגרש, וכך גם חלק גדול מכותרות המאמרים. פרשני הכדורגל עושים שימוש רב במבנים אירוניים מגוונים למדי (חיפוך משמעות סמוי, העמדת פנים, הדהוד וכיו') ומרבים בשימוש

בלשון בוטה שבולטים בה לשונות הגינוי, התוכחה וההאשמה. האפקט הבוטה מתעצם כאשר מתלווים אליו אמצעים רטוריים נוספים, כגון אירוניה, מטאפורות וכו'. מטרתם של אמצעים אלו היא לפגוע בנמען, והמשתמש מונע ע"י רגשות עיונות, שתכליתם להוקיע את הנמען. בלשונם של פרשני הכדורגל מתווסף לכך מימד נוסף של "התחשבנות מן העבר", המשמש לא פעם כמסווה למשמעויות ש"הקוראים האדוקים" של מדורי הספורט ערים להם היטב.

תאריכים: סגנונות רטוריקה, פרשני כדורגל, לשון העיתונות.

מטרתו של מחקר זה היא לשרטט פרופיל מייצג ללשונם של פרשני הכדורגל בישראל באמצעות ניתוח בלשני-רטורי. לשם כך נעמד על האמצעים הרטוריים הריגושיים בשפתם כפי שהם משתקפים במאמרים המופיעים בעיתונות הכתובה.

השיטה

עניינו של מחקר זה להציג תיאור מלא ככל האפשר של האמצעים הרטוריים הריגושיים בלשונם של פרשני הכדורגל במאמרים המופיעים בעיתונות הכתובה. בדקנו אמצעי שכנוע ריגושיים ב-13 מאמרים שונים, שהתפרסמו בפרק זמן קצר (חורף 2002)¹, ושעסקו בשני נושאים בלבד: הופעתה של מכבי חיפה בגביע אירופה לאלופות ומשחקה של נבחרת ישראל נגד מלטה. בחרנו להתמקד בארבעה פרשני כדורגל המייצגים את שלושת העיתונים המרכזיים במדינת ישראל: שגיא כהן (מעריב); שלמה שרף (ידיעות אחרונות); אבי רצון ורוני דורפן (הארץ).

פרשנים אלו ייחודיים באופן פרשנותם ובצורת התבטאותם, וניתן לראות בהם מזגם מייצג של "סוגי הפרשנים" הקיימים בעידן הפוסט מודרניסטי. בעידן זה פרשנות הכדורגל אינה עוד תחום עיסוק של מקצוענים, אלא תחום שדריים בו בכפיפה אחת

¹ רשימת המאמרים שנבדקו במחקר מופיעה במלואה בנספח.

² מעיתון "הארץ" נבחרו שני פרשנים, משום שעיתון זה מייחד מקום נרחב יותר לפרשנות ספורט.